

Hagymás István

János király

(Vaknap) I. rész

János királyt azért nehéz utolérnünk, mert mindketten, a krónikás játék főhőse is és az angol történelem uralkodója is fénytelenek, sötétek, (jelen)-voltuk inkább valószínűség, mint bizonyosság. Shakespeare mintha már nem csak érezné, de tudná is, hogy a mindenség semmiből tevődik össze, s maga az idő is egy hézag az időtlenségben:

„...De oly nagy az
Idő fekélye, hogy jogunk csupán
A jogtalanság s romboló zavar
Kezével, ha lehet gyógyítanunk.”

A fenti súlyos szavakat Longsword Vilmos, Salisbury grófja tartja fontosnak kimondani az ötödik felvonás második színében. A Longsword (család) név, mint hosszú szó, hosszú üzenet, esetleg (szabad fordításban) vágyott ige fordítható. De nem csak ez a „szószóló”, a darab többi szereplője is Shakespeare-rel szólva teszi a dolgát: színre lép és szóval-szavakkal pótol hézagot, gyógyítja azt a bizonyos időfeketét, lehet, hogy éppen időt igéz. De milyenek is ezek a jánosi idők?

János 1166. december 24-én született, 1199-ben koronázták meg, Shakespeare pedig valószínűleg 1596-ban írta a róla szóló darabot. A születés évének két egyese és két hatosa ún. mesterszám, legalábbis a számmisztikusok szerint, akik János király korában, de Shakespeare idejében is „számon tartott” tudósai voltak koruknak, csakúgy, mint az asztrológusok és az alkimisták. (Manapság mindhárom diszciplína az ún. áltudományok közé sorolhatók.) Szóval a numerológiában mesterszámnak neveznek minden duplaszámot, esetünkben tehát egyszerre kettős mesterszámmal kell számolnunk. Ezek a számpárok megsokszorozzák az adott szám hatását (tehát a két egyesét és a két hatosét), ami kihat a számokhoz tartozó (rendelt?) egyénre is. Az illetőhöz, tehát János királyhoz (aki születésekor még nem is volt király) tartozó mesterszám persze nem garancia a felemelkedésre (a felemelkedést most szó szerint kell érteni), de az emberistenné válás lehetőségét mégis megelőlegezi. Ha valaki történetesen december 24-én látja meg a napvilágot, vagyis az istenember (istenfiú születésének előestéjén) érkezik a földre, és az illetőben királyi ősök vére csörgedez, akkor az jogosan vagy jogtalanul igényt tarthat nem csak a királyi trónra, de a Mester, a Messiás, az emberisteni fokozatra is. Ezért fontos (ha nem a legfontosabb) a darabban áldozócsütörtök napja, ti. ekkor válhatna valóra az elragadtatás, a felemelkedés, az „istenné válás” János számára.

Shakespeare viszont úgy intézi, hogy ez a bizonyos szintváltás mégse essék meg királyunkkal. Áldozócsütörtök Krisztus mennybemenetelének ünnepe, húsvét (vagyis a feltámadás) után negyven nappal van. Igazi vándorünnep (nap), amely a húsvét előtti teliholdhoz igazodik, május elseje és június harmadika között. A negyedik felvonás második színében lehetünk tanúi az ide vonatkozó párbeszédnek:

„Richard:
Itt hozok egy jóst, Pomfretben fogám,
Sarkában száz meg száz ember tolt;

Nyers hangú, durva rímekben nekik
Azt gajdolá, hogy délben Áldozókor
Felséged a koronát leteszi.
János király:
Hitvány ábrándozó, mért tetted azt?
Péter:
Előre látom, hogy beteljesül.
János király:
Hubert, viteds el, börtönözd be jól;
S az nap delén, mikorra koronám
Letételét jósolja, függni fog.”

Nem véletlen, hogy Shakespeare többször is koronát rak királyunk fejére, és meg is fosztja attól. János önkézzel való újrakoronázását első megközelítésben beteges, kényszeres „önhaszon” motíválja, igazság szerint viszont arról lehet szó, hogy „földnélkülinek” bélyegzett hőszünket az égi, a szakrális (beavatási?) korona önfején való viselésének lehetősége készítette arra, hogy magára erőltessen az emberisteni-királyi fejrevalót.

„2. szín (negyedik felvonás H. I.)

Ugyanott (Northampton H. I.). Trónterem a palotában. János király, koronásan. Pembroke, Salisbury és más urak jönnek. A király trónra lép.

János király:

Megkoronázva újra, újra itt
Ülünk, s remélem, jó szemmel tekintve.

Pembroke:

Az „újra”, felség, úgy tetszett: különben
Ez „újra” most egyszer fölösleges.
Felséged immár koronázva volt,
Megfosztva sem lón e királyi díszől;
Néped szívében nem forrt lázadás,
Országos új vágy nem zavarta fel
Várt változások, jobb kormány után.

Salisbury:

És így e pompát kétszer venni föl,
Dús címre új cikornyát hímezni,
Futtatni színaranyt, kifestegetni
A liljomot, pancsolni violát
Illatszerekkel, a jeget gyalulni,
Pótolni a szivárvány színeit,
Vagy mécs-világgal gyámolítani fényét
Az ég dicső szemének: ez Pazar
S nevetni méltó ráadás vala.

(...)

Pembroke

(...)

Így, folt takarván kicsi repedést,
Jobban gyanúba ejti a likat,
Mint maga a lik, a foldás előtt.”

Helyben vagyunk: újra megjelenik az a bizonyos lik (idő), repedés, amelyet, mint egy fekélyt, gyógyítani, foltozni kell. Erre a feladatra csakis egy „földnélküli”, tehát nem földi, de legalábbis égi mindenható lehet hivatott, és János potenciális jelöltje ennek a foltos küldetésnek. Ideig-óráig legalábbis ebben a tudatban él és cselekszik, majd mint József Attila (aki „egyben-másban istenhez is hasonlított”. Lásd a József Attila című verset) eszmélt:

„Nappal hold kél bennem s ha kinn van
az éj – egy nap süt idebent
(...)
Én fölnéztem az est alól
az egek fogaskerekére –
csilló véletlen szálaiból
törvényt szőtt a múlt szövőszéke
és megint fölnéztem az égre
álmaim gőzei alól
s láttam, a törvény szövedéke
mindig fölfeslik valahol.”

A korona önkézzel való levétele János részéről látszólag a pápának tett engedmény, behódolás a békesség és a királyság kedvéért, amolyan politikai túlélési manőver, látszatcselekvés. Igazság szerint viszont minden arra vall, hogy királyunk, ha nem is látta-láthatta az egek fogaskerekét, mégis megsejtett valamit a múlt szövőszékeiről és a fölfeslett törvénytörvényekről, de elsősorban arról, hogy korán érkezett: a kibillent idő „helyretételével” még várni kell egy-két Shakespeare-darabnyi időt, amikor talán egy más szerepben tehet újra kísérletet küldetésének beteljesítésére. Itt és most a „projekt” dugába dőlt, de mást nem tehetvén, legalább megpróbálta, és ez minden gyengesége ellenére mégiscsak tiszteletet érdemel...

Az ötödik felvonás első színében vagyunk:

„Pandolf:
Leheletemből támad e vihar,
Midőn a pápa ellen fortyantál.
De most, hogy visszatértél megjuházva,
E harci szélvészt elcsitítja nyelvem,
S bős Angliában jó időt csinál.
Ma Áldozó nap van, jól megjegyezd,
Ma tétettem le a fransz fegyverét. (el)
János király:
Ma Áldozó van? Nem azt jósolták,
Hogy áldozókor, délben, leteszem
Koronámat? Éppen ez történt velem.
Azt gondolám: erőszak készit reá,
De, hála Isten, csak önkint tevém.”

Pandolf, ne feledjük, nem csak a római pápa és a kereszténység követe és hírhozója (hírvivője), hanem az idő is. Bizonyos nézőpontból úgy tűnik, hogy a „papok” a darab igazi győztesei. Ne feledjük, hogy a trónviszályt végső soron a pápa sugallta, és ez azt a célt szolgálta, hogy János király vagy valaki más (Arthur, Lajos) a szentszéknek engedelmességen. A „földért” folytatott angol-fran-

cia háború során Pandolf, III. Ince pápa legátusa, nem kis gonoszsággal és ravaszsággal elérte, hogy János alárendelte magát Rómának, mindeközben elvesztette francia tartományait, és egy szerzetes tette el láb alól. Ami pedig a legfontosabb, hogy „trón ide, vizsály és föld oda”, az idő maradt továbbra is a papok kezében, még akkor is, ha Ince pápa történetesen nem foglalkozott naptár reformokkal, mint pl. Gergely pápa, aki kortársa volt Shakespeare-nek. Gergely pápa 1582-ben, október 4-én 11 nappal toldotta meg (foldoztatta be) a Julianus naptár időfekélyét. Angliában csak 1753-ban érte utol magát az idő a bizonyos 11 nappal. Shakespeare János királya tehát 175 évvel korábban tett nem túl meggyőző, de mégis heroikus kísérletet arra, hogy megmondja, mennyi az idő. A történelmi János 558 évvel előzte meg a pontos időt. Maga Shakespeare viszont a fentiek értelmében késett, hiszen feltételezhetően Gergely pápa naptárreformja után 8 évvel írta a *VI. Henriket*, amelyet első darabjaként szoktak számon tartani. A fenti idézetben az „Angliában jó időt csinál” kitétel tehát pontos, azaz visszazökkent időre is utalhat, amelyet a pápa és nem János hivatott a helyére tenni.

Egészen biztosak lehetünk abban, hogy Shakespeare nem véletlenül választotta témául János királyt, csak azért, hogy egy gyenge, sötét, következetlen uralkodót mutasson be, bár a darab ún. manifeszt megértéséhez, a „tanmese” tanulságainak levonásához, ti.: miként viselkedik egy vezetésre alkalmatlan, korrupt államférfi stb. emberünkre lelhetünk. János király történetét ezen a szinten nem olyan nehéz követni és aktualizálni, vagyis a mai korra és viszonyokra vonatkoztatni. Mindazonáltal nem tartjuk kizártnak, hogy azt a sok titokzatos (és talán nem is mindig teljesen érthető) költői képet, amelyet drámaírónk a darabba szőtt, számok ihlettek, egészen pontosan két évszám. 1166 és 1199, vagyis a születés és a megkoronázás mesterszámai. Már ránézésre is ingerületbe hozzák ezek a különös számok a szépézés receptorait, szimmetriaközpontjainkat, és első benyomásaink nem matematikai, esetleg numerológiai, hanem számesztétikai jellegűek. És ettől a ponttól érdemes újra előről kezdeni és folytatni a számolást.

Az egyes Isten száma, a mindenkori kezdeté, amelybe belefoglaltatik a vég is. A két egyes, mint mesterszám, egymás mellett mindezt felfokozza. A hatos a teremtő és a teremtett ellentétét és egyben egységet sugallja (a teremtő magát teremti), de egyben az apokaliptikus végzet száma is. A két hatos ezt szintén, mint mesterszám, még inkább megerősíti. Így az 1166-os mesterszám az ember isteni lehetőségét rejti magában, de az Antikrisztust is. János király történetében (a mű eredeti címe János király élete és halála – *The Life and Death of King John*) ez az utóbbi, vagyis az antikrisztusi szerep kap elsősorban teret.

A kilences elsősorban a véget és a benne rejlő újrakezdést sejteti, s ha a mesterszám két kilencesből áll össze, mindezt nyomatékkal juttatja érvényre. János a darab végén meghal, majd visszajön meghajolni. Valahol, valamikor egy másik Shakespeare darabban, egy másik szerepben előről kezdi és egyben folytatja, amit a mi történetünkben elkezdett, a rá szabott küldetés pedig nem más, mint az idővel kapcsolatos problémák megoldása. A hatosok valójában feje tetejére állított kilencesek, a kilencesek pedig talpra állított hatosok, egymás tükörképei, kölcsönösen kiegészítik egymást, mint a Jang-Jin. Ha egymásba írjuk őket, a Rák asztrológiai jelét kapjuk meg, amely emlékeztet két spirálkarrá. Jó tudni, hogy az ún. mundán asztrológia Angliát a Rák jegyéhez rendeli. János király születésének hatosa és megkoronázásának kilence(i) a darab megszületési dátumának, 1596-nak a két utolsó számjegyét teszik ki: Shakespeare tudott valamit... El kell számolnunk a két tizenegyessel is, ami (remélem) esetünkben nem büntetőrúgást jelent:

„A Julianus-naptár 365 $\frac{1}{4}$ napos évei 11 per 13 másodperccel rövidebbek a 365 nap 6 óránál, és ez a csekély hiba évszázadok alatt napokra duzzadt. (...) Mivel a 11 percek felhalmozódva 128 év alatt értek el egy napot, tehát 400 év folyamán mindig kb. 3 nap túllépés gyűlt össze, ezért minden 400 éven belül 3 szökőnapot ki kellett hagyni. (...) Az 1582-ig felhalmozódott eltérés megszüntetésére 1582. október 4. után 15-öt írtak.” (Hahn István: *Naptári rendszerek és időszámítás*, Filum Kiadó – A könyv a Gondolat Kiadónál 1983-ban megjelent első kiadás alapján készült.)

Ami Julius Caesarnál még csak 11 percnyi „időfekély”, az Shakespeare korára 11 nappá lyukad.

Lehet, hogy Caesar 11 perce János király születésének tizenegyese? Lehet, hogy Gergely pápa és Shakespeare 11 napja János király koronázásának tizenegyese? Shakespeare-nél minden lehetséges...

És még valami. Ha a magunk figyelmét nem kerülte el, akkor Shakespeare is észrevehette a szükséges kivonás műveletének elvégzését: $1199 - 1166 = 33$. Ez bizony újfent isteni, emberisteni, krisztusi szám, de egyben János királyvá választására kiszabott idő intervallum is, az emberisten lehetőség. Lehet, hogy minden potenciális emberistenben egy Antikrisztus lakozik? Természetesen lehetséges, sőt szinte törvényszerű, mindazonáltal József Attila (ha már szóba hoztunk Istenhez egyben-másban hasonló voltát) talán a szabályt erősítő kivétel (maga is 22-én született), aki a múlt (értsd: idő) fölfeslett időszövedékét foltozgatva egész életében (33 év), életével, életművével...

De maradjunk János királynál, Shakespeare-nél: 1166, 1616, János születésének, ill. Shakespeare halálának évei. A két egyes és a két hatos az ősi kapocs, a közös nevező kettőjüknél. Jánosnál a számok rímképlete aabb, Shakespeare-nél abab. A jánosi idő a számok tanulsága szerint lyukas, mintha az egyesek és a hatosok (ill. később az egyesek és kilencesek – fordított hatosok -) szám és idő űrt, vagyis semmit teremtenek maguk közé, azzal, hogy a többi számot (időt) kiszorítanak. Shakespeare, mintha életével, életművével foltozná ugyan a jánosi idők űrjeit, de halálával-halálában maga is csak rímképletek megváltoztatásáig jut, az idő utána is marad tovább kibillent állapotában, egészen napjainkig.

Shakespeare-t általában nem szokták alanyi „költőnek nevezni”, mint pl. József Attilát, mégis talán ezek a bizonyos jánosi-shakesperare-i közös nevezők árulják el, hogy voltak rendezni való közös dolgaik... Nem gondoljuk természetesen, hogy a Globe színház korabeli nézője pontosan tudta volna János király életének fontosabb évszámait (a születés évét, hónapját, napját, koronázás, stb.), mint ahogy a mai néző sincs feltétlenül informálva ezekről a számokról. Mindazonáltal Shakespeare tudta-tudhatta az ide vonatkozó számok jelentőségét és ennyi elég volt ahhoz, hogy (a maga képére?) megteremtse saját János királyát csak azért, hogy bennünk tetszést váltson ki. Olyan ösképet sikerült tehát létrehoznia, amely kevesebb is, de inkább több, mint aminek látszik. Ugyanez érvényes természetesen a darab, a darabok többi szereplőire is...

A krónikás színmű legelején Chatillon, francia követ, király, Fülöp nevében álfönségnek nevezi János királyt. Anglia törvényes, jog szerinti királyának Arthurt, János, Godofred testvérének kiskorú fiát, vagyis az „álfönség” unokaöccsét tekinti. Ez a „jogtalan jog” billenti ki a „helyi időt” és robbantja ki a háborút az angolok és franciák között. Valójában angol családi perpatvarnak (családon belüli erőszak?) lehetünk tanúi, amelynek során unokaöcs kerül szembe a nagybáccsival, trónkövetelő föntség a trónt bitorló álfönséggel. (János király édesapja II. Henrik angol király, édesanyja Aquitániai Eleonóra, testvérei: Vilmos, Henrik, Matilda, Richard (az orosz-lányszívű), Geoffrey (Arthur apja), Leonóra (Blanka anyja, VIII. Alfonz kasztíliai király felesége), Johanna és nyolcadikként maga János. A „földnélküli” gúnynevet egyrészt azért kapta, mert a „földosztásnál” ő, a legkisebb, nyolcadik gyerek kimaradt, másrészt, mert uralkodása alatt Anglia elvesztette kontinensen lévő szinte össze területét.)

A sorsdöntő angiers-i csata előtti, erőfitogtatásnak is beillő, tárgyalások közben hangzanak el Fülöp, francia király szájából a következő szavak, a második felvonás első színében:

„Szíveskedjete
Megadni hát az illő tartozást
Annak, kit illet, e királyfinak:
S hadunk ártalma, mint kantárra tett
– Ránézni szörnyű – medve, kötve van;”

A szóban forgó királyfi, akit Fülöp egyelőre kantáron tart, mint a medvét, természetesen Arthur.

Onnan nézve ő a fenség, de az angolok ezt máshogy látják. A kérdés már csak az: Shakespeare hogy látja? Sem így, sem úgy, számára (és számunkra is) a fenség, vagyis, ami fenn van, talán éppen legfelül, az maga a medve, akit történetesen Arthurnak hívnak, lévén a név jelentése Medve. Talán ugyanezt az állatot tartja lánc-pórázon József Attila is, amikor medvebundában táncolja-táncoltatja Medve fenségét, magát a fenséget...

A Kismedve (Kisgöncöl) csillagkép legfényesebb csillaga a Sarkcsillag (Polaris). Ez jelöli ki a Föld tengelyét, ez a központi csillag, ez a magas fenség az, amely körül a mindenség kering, cirkumpoláris csillagok, csillagképek alakjában. A régi magyar népi csillagnevek szótárában Boldogasszony csillagaként tartják számon. A fentiek ismeretében nem kell csodálkoznunk azon, hogy a kiskorú Arthur herceg, vagyis a Kismedve anyja a Constantia névre hallgat. A név jelentése: szilárd, állhatatos, következetes, mint ahogy az Arthur név másik jelentése is: erős, mint a szikla, vagyis szilárd. Egy és elválaszthatatlan sziklaszilárd medveveő tartja össze tehát anyát és fiát a földön és az égen, lent és fent. A Sarkcsillag tehát Arthur és Constantia képében Anglia legmagasabb fensége. „Angliát az egyik legnagyobb germán törzs, az angolok után nevezték el (nevük angolul Angle volt és ebből alakult ki a mai English szó, amit a mai angolok megnevezésére használnak). Ők az 5. és a 6. század környékén telepedtek le a mai Angliában, Mercia, Northumbria és Kelet-Anglia területén. Úgy tartják, hogy ők az Angeln névre hallgató területről származtak, ami a mai Észak-Németország, Schleswig-Holstein tartomány északkeleti részén található. A törzs nevének eredetét tovább vizsgálva minden más bizonytalan, bár a népszerű elmélet szerint nem kell tovább menni az angle (jelentése mértani szög) szónál. Ez utalás a horog formájú Holstein régióra.” (Wikipédia A szabad enciklopédia)

A földi szögek, szögletek, horgok, holdak tehát a történelemben és Shakespeare történetében is égi sarokká, sarokponttá lényegülnek, úgy tűnik, immár nemcsak Anglia, de legalábbis az északi félteke fölött. Visszatérve Constantia és Arthur szoros égi-földi együvé tartozására, válik igazán érthetővé az anya vad indulatú fia jogaiért, majd később magáért a fiáért való állhatatos küzdelme és gyásza. Mintha a darabban talán ő látta volna legtisztábban, legvilágosabban (a legmagasabb fenségből), hogy fiától való elszakadása, ill. fia, a Kismedve halála, vagyis a biztos égi pont, a Sarkcsillag eltűnése zökkenti csak ki az időt úgy istenigazából. Lehet, hogy nem is annyira a fiát, mint inkább a halott időt siratja, gyászolja? Vagy a fia tehetetlenségét? Vagy a magáét? Talán mindezt egyszerre. Vegyük észre, hogy míg Constantia a remény, a félelem, a hit, és a halál egymást követő intenzív érzéseit közvetíti teljes erőbedobással, addig Arthur, mintha nem is lenne tisztában saját égi-földi küldetésével:

„Anyám, lelkem, ne többet!
Ó, fekünném mélyen föld alatt!
Nem érdemes miattam ennyi patvar.”

– mondja meghunyászkodva a második felvonás első színében, aztán sokáig semmi. Noha ő János fő riválisa, szinte alig látjuk a színen, ha pedig szót ad neki Shakespeare, a negyedik felvonás első színében, csak annyira futja erejéből, hogy életéért, meg ami talán ettől is többet jelent neki: szeme világáért könyörögjön, kirendelt hóhérjánál, Hubertnál, a király főkamarsánál, aki ezúttal nem egy vadra, hanem egy szelíd fiúra kénytelen vadászni. János király (Arthurral szemben) tudatában van mind saját, mind riválisa földi-égi jelentőségének, titokban talán még azt is sejti, hogy az igazi fenség-fenség Arthur, mégis ugyanúgy mások, elsősorban anyja, Eleonóra (a név jelentése: Isten az én világosságom; a János név jelentése: Isten kegyelme) mozgatják, mint ifjabbik rokonát, Arthurt, akinek szintén az édesanyja hivatott, hogy útját egyengesse. Mintha egyszerre földi és égi királyok, régi és új istenek küzdenének egymással a kikölkent időben, amelyben Arthur és Constantia, mint Kismedve és egy pogány istenanya képviselnék a régi, már nem érvényes, tehát erőtlen erőt, János és Eleonóra pedig mint ó- és újszövetségi zsidó-keresztény archetípusok az Angliában még nem

érvényes idő mellett tennének tanúbizonyoságot, hittelenül, hiteltelenül. A mester, Shakespeare úgy tűnik, otthonosan mozog ebben az idétlen időben, a múltat még nem felejtette el, de a jövőt már világosan látja, egyszerre két kort tudhat magáénak és úgy ír, ahogy él: kortalanul...

Nem így Faulconbridge Filep, aki több szempontból is kilóg az időből, mint a lóláb, de a darabot valahogy mégis, mint egy híd, összeköti, ha nem is mindig maradéktalanul. Talán erre utal családneve is, amelyet szabadon talán hibás vagy hiányos, esetleg szabálytalan hídként fordíthatnánk. Nem valós történelmi személy, kitalált alak, amit persze nem feltétlen kell észrevennünk, hiszen (szintén kitalált) anya szülte, méghozzá, ahogy régen mondták, törvénytelenül. A törvényességet 14 héttel lépte túl, azzal, hogy ennyivel később született, mint ahogy az várható lett volna, de nem azért, mert túlhoradták, hanem mert később fogant, mint kellett volna: a mama ugyanis a férje távollétében félrelépett, legalábbis Róbert, a (fél)testvére így tudja:

„Róbert:

De a való való: sok messzi tenger
Sok part feküdt apám, anyám között
(apám tulajdon ajkáról tudom),
Midőn e drága úrfi megfogant.
Halálos ágyán, véghagyásul írta
Földjét nekem; s haló hitére mondá,
Hogy nem övé anyámnak e fia;
Másképp tizennégy héttel hamarább
jött vón világra, mint természetes.”

– az első felvonás első színében.

A 14-es szám és a hét, mint időmérték, a Holdhoz köthetők. Ezzel összefüggésben tehát nem véletlen, hogy Filep (a név jelentése: lókedvelő) lemond a „(F)földről”, és földtelen-földetlen Jánoshoz idomul, miközben nevet és rangot vált: lovaggá lesz, Sir Richard Plantagenet, tovább bővítvén János király népes rokonságát és a (fél) unokaöcsök sorát. A darab talán legjellemzőbb vonása, hogy átmenetileg szinte mindenki meghasonul, szót szeg, álláspontot vált, bizonytalanságot mutat saját szerepében, de nevet vagy, ami ezzel egylényegű, önazonosságot és rangbéli identitást rajta kívül senki sem cserélt véglegesen. Lókedvelőből lett „Erős fejedelmünk” (ez a Richard név jelentése) nem más, mint maga a (színe?) változás, melyet Constantia ellenpontoz legállhatatosabban, a maga állandóságával. És ami a legszebb a dologban, hogy ezek a földnélküli „lókötők” családnévükben viselik örökségüket a F(f)öldet. (Planta: telep, gyarmat, vidék, terület, átvitt értelemben föld, stb., genet: öröklés).

Amíg tehát János királyunk (azon a bizonyos áldozócsütörtökön) maga teszi le a koronáját Isten színe előtt (a pápa Isten közvetítője, Pandorf bíbornok viszont a pápa követe) és ezzel egy szinttel (vagy sokkal) lejjebb kerül, alább adja, a felemelkedés napján lesüllyed, addig Filep (angolban a veréb tréfás neve Philip) ezzel, hogy nevet és ezzel együtt címet vált, már a darab legelején megemelkedik, nagyobb lesz, hacsak egy verébnyivel is. Ez a szintváltás, szín-váltás, szín-lelés szükséges és egyben elégséges is ahhoz, hogy berepüljön a darabba és végigjárja a számára kijelölt szabálytalan pályáivet, királya és felemelője, felmenője mellett.

Kilétéről, mivoltáról, archetípusi töltéséről árulkodók a magáról mondtak, de sokat megtudhatunk róla abból is, amit felőle gondolnak-mondanak, mint ahogy tettei is őt minősítik. Volt már szó a hétről (fogantatása, születése, fattyúsága kapcsán), amely a 28 napos holdciklus negyede, és megegyezik a holdfázisok hosszával (újhold, első negyed, telihold, utolsó negyed, vagyis $7 \times 4 = 28$). A 14 innen nézve a két szélső fázis (újhold-telihold) közötti időintervallum. Fattyúsága ellenére el-elhíreskedik foganásával, áldja azt. Ezen a réven nem csak kisebbségi érzéseit kompenzálja, és

királyi származását hangsúlyozza (a történet szerint János király bátyja, Oroszlánszívűnek nevezett Richard nemzette), hanem akaratan kívül arról is beszél, hogy a nők havi (28 napos) ciklusa is a Holdhoz igazodik és történetesen a 14. nap a legalkalmasabb a nemzésre, foganásra, legyen az törvényes vagy törvénytelen.

„Áldott az a nap, óra, perc, melyen
Fogantam s Róbert úr nem volt jelen,”
(első felvonás első szín).

Jellemző módon Filep külön jelentőséget tulajdonít a foganás napjának, órájának, percének. Mintha számára is az idő, saját teremtésének kikökönt ideje bírna legnagyobb súllyal. A foganás idejének pontos meghatározása természetesen még manapság is bír némi pontatlansággal, a születési adatok viszont a korabeli asztrológusoknak nyújtott nagy segítséget abban, hogy a megfelelő ősképi keretbe illesszék az embert. Shakespeare nem árulja el sem a foganás, sem a születés idejét, számára valami miatt a 14 hetes késés a fontos: Filip több mint három hónappal (hold-nappal) új NAP NAPPAL” zökkent ki az időből, azért fattyú. Egy királyi zabigyereknek viszont lehetnek és vannak is uralkodói ambíciói, különösen, ha az apa oroszlánszívű.

„Richard:
No, Istenem! Ha ma kéne újra
Foganni, sem kívánnék jobb apát.”
(első felvonás, első szín)
Lehet tehát, hogy neki is jutott némi oroszlánszív, de a lelke mégis „Hold-lélek”:
„Éjszaka jár, ki nappal járni nem mer;”

mondja magáról szintén az első felvonás, első színében. Minden arra vall, hogy János király n(N)api sötétségét az ő éjszakai Hold-világa, világossága ragyogja túl. Szép és egyben elgondolkodtató költői képe Shakespeare-nek János király egyik monológjában (3. felvonás, 3. szín) a következő:

„Akkor e fészken-ülő nap dacára,
Kebledbe zárnám, amit gondolok.
De hajh! most nem teszem – pedig szeretlek,
S tudom bizonynal, hogy te is szeretsz.”

A fészekben ülő nap kétszeresen is utal az időre, a fordítástól szinte függetlenül. Ha ugyanis a kisbetűs nap ül abban a bizonyos fészekben, az az idő lassú múlására, megállására, megülésére utal. Ha viszont a nagybetűs Napról van szó (a magyar nyelvben nem véletlenül nevezik nagyon helyesen napnak a Napot és a napot), akkor a fészekben ülő Nap az, ami az időt megállásra bírja és ezzel ki is zökkenti. Elképzelhetőnek tűnik, hogy a történet fészke nem más, mint a sarló vagy kifli, esetleg hajó alakú Hold, amit éppen Filep, azaz Richard testesít meg, s benne ülő-fészkelő Napot pedig János király. A fészek első megközelítésben óvja a fészeklakót, mint Richard János királyt. Mégis az a gyanúnk, hogy királyunk fényének tulajdonképpen tehetetlen rabja és Richard védve-korlátozza urát és szövetségését, Jánost uralkodásában az idő felett. Még közelebről: a Hold (fészek), vagyis maga Richard vette át az égi, földi uralmat, kormányzást és sötétítette el a n(N)ap fényét. Egy határon túl a kerekességét, egészségét, önazonosságát végképp elveszített Nap, vagyis János király Holddá, holttá válik és hajó alakot ölt a darab végére:

„János király:
S élethajómnak alattsága mind
Egy cérna-, egy hajszállá változott;
Vékony fonálka tartja meg szívem,
Az is, csak míg kimondod híredet;
Aztán amit látsz, mindaz egy göröngy,
Az összetört felség mintája csak.”
(ötödik felvonás, hetedik szín)

János (és Eleonóra) Napja leáldozott, az újjászületőt, a fiatal Napot majd III. Henrik, János fia, Eleonóra unokája fogja alakítani egy soron következő darabban, talán más névvel, másik jelmezben. A naptári Nap-idő tehát, ha ki-kizökken is olykor, de azért egyelőre halad tovább. Filep, vagyis Richard Hold-képe rányomja ugyan a bélyegét János király arcára és a Hold-időre (hét, hónap, teliholdhoz kötött ünnepek, mint húsvét, áldozócsütörtök vagy pünkösd), amely szintén mutat némi szabálytalanságot, mégis az ún. luniszoláris idő uraiként teljesítik küldetésüket, már az ó-babilóniai kalendáriumokban is (i.e. XVIII. század). Arthur és Constantia egy magasabb fenséget és egy, az éves időnél sokkal hosszabb ciklust hoznak testközelbe: az égi pólus vándorlásának 26.000 éves periódusát, egy visszafelé járó időt.

De ne fussunk a rúd, az idő tengelye elé, amely irányvesztett lett a király távoztával. Richard, János király utolsó szavai után, mintha maga is elbizonytalanodott volna, de nem annyira a királyt siratja, mást hiányol, amikor ezeket mondja az utolsó felvonás utolsó színében:

„Richard:
S ti, pályakörbe megtért csillagok,
Hol a dandártok?”

Nem sok tudomány kell hozzá, hogy a pályakör csillagait beazonosítsuk: természetesen a cirkumpoláris csillagokról van szó, amelyek a sarkcsillag körül keringenek éjjelente, de ha nincs dandárnok, és nincs, mert Arthur, a Kismedve eltűnt a süllyesztőben (leesett a falról), ahelyett hogy lett volna fenség-fennség. Richard így ezen csillagok dandárját (egy „zászlóalj” alá rendelt csillagok) is szem elől veszi... Saját magát viszont a darab egész ideje alatt szem előtt tartja. Vállalja (talán némi pszichológiai túlkompensációval) fattyú voltát, mint ahogy büszke az apjától örökölt oroszlánszívre is, egyszerűen mindkettő s egyik sem, ahogy maga mondja magáról, egyszerűen van:

„Richard:
S van a van, bárhogy jut hozzá az ember.
Távol, közel – csak célt lőjj – egyre mén:
S én én vagyok, akárhogy lettem én,”
(első felvonás, első szín)

A második felvonás első színében, miközben János és Fülöp királyok szópárbajban is összemérik erejüket a csata előtt, Richard fontosnak tartja megjegyezni beszólásával a fattyak jelenlétét is a seregekben:

„János király:
S kell több bizonyság: íme, a tanúk:
Harmincezer szív, Angolhon fia –
Richard:

Fattyúk s a többi
János király pecsétli jogcímünket életével.
Fülöp király:
Megannyi, s oly nemes vér, mint azok –
Richard:
Fattyúk is szinte.
Fülöp király:
Áll szembe, s mond ellent igényeidnek.”

Shakespeare, a kibillent-kibillentett időkét hőseivel, hőseiben szinte mindig megpróbálja kiegyensúlyozni. Ebből adódik, hogy a legtöbb darabjába megjelenik a szimmetria. Jelen példánknál maradva tehát: az angol fattyút szükségképpen egészíti ki egy „francia fattyú”, aki történetesen a nevenincs Ausztria. Ő az egyetlen szereplője a darabnak, aki nincs a nevén nevezve, vele szemben Richard több, de legalább két család és utónévvel bír. Neveinek ősképi tartalma, mint láttuk, okoz számára némi önazonosság zavart, esetenként azt sem tudja, hogy minek is hívják. A harmadik felvonás első színében maga is egyfajta szópárbajt folytat Ausztriával. Egyre-másra csak azt ismételteti a másik félnek, a másik félének, hogy:

„Richard:
Akassz borjúbőrt gyáva tagjaidra.”

Ebben a színben Richard ezt a mondatot különböző szóösszetételekben, de legalább ötször mondja újra, s mást se szól. Vajon miért akar Richard Ausztriára borjúbőrt akasztani? Az első borjúbőrt valójában nem is Richard, hanem Constantia adja „osztrákunkra” ugyanebben a színben, kiábrándulása jeléül, mintegy megalázásként, hogy Ausztria elárulta:

„Constantia:
Nyílt elleneimhez átpártolsz te is?
Oroszlánbőrt viselsz! Dobd el, piha!
S akassz borjúbőrt gyáva tagjaidra –,

Ausztria főhercege valóban viselhetett oroszlánbőrből készült ruházatot az akkori hercegi divat szerint, mindazonáltal arról lehet szó, hogy az oroszlánbőr csak leplezi viselőjének gyengeségét, félelmét s ezért illik hozzá jobban a borjúbőr, amely éppen, hogy jellemzi viselője gyávaságát, esetleg alacsonyabb rendűségét. (Zárójelben jegyezzük meg, hogy Ausztria – mai – címerében fekete sasa jobb lábával sarlót, a balban kalapácsot tart. A sarló a parasztságot jelképezi, de utalhat a Hold-sarlóra is. Mindkét vonatkozásában alacsonyabb rendű minőségek szimbóluma, legalábbis a nemességhez, ill. a naphoz képest.) Richárd tehát, aki apja után maga is oroszlán (szívű), de mégiscsak egy veréb (Philip), magára ismer Ausztriában, aki visszatükrözi neki saját alacsonyabb voltát (verébnyi) kicsiségét. Ausztriát a harmadik felvonás, második színében nem Richard, hanem Filep öli meg:

„Richard:
No, istenuccse! már ma lesz meleg;
Valami ördög repdes odafenn
A vést szór nyakunkba. Hercegfő, pihenj itt,
Amíg Filep magát kifújja”

Ugyanekkor, ugyanitt János király is „lefilepezi” Richardot:

„János király:
– Hajrá, Filep!”

Úgy tűnik, mintha Filep külön csatát folytatna Ausztriával, mintegy a saját szakállára, amelyet nem János király vagy Anglia iránt érzett elkötelezettsége motivál, hanem a benne uralkodó alacsonyabb rendűségű érzés. Shakespeare *János király*ában a hősök személyiségének alantasabb rétegei munkálkodnak, amikor ölnek-öletnek, s talán így van ez a valóságban is. Arról meg Shakespeare sem tehet, hogy a történet történelmi francia királya éppen a Fülöp névre hallgat, s hogy ezen a réven tulajdonképpen angol és francia verebek csiripelnek, lóköttők számolnak le egymással, druzsák a druzsákkal.

Visszatérve még egy gondolat erejéig ahhoz a bizonyos borjúbőrhöz, tudnunk kell, hogy a borjú (Bika) a csillagmítoszi hagyományban Hold ún. erőben lévő helye. Ha ezek szerint Ausztria borjúbőrbe bújna, lenne csak méltó ellenfele (értsük szó szerint) Filepnek, akiben szintén Holdas karaktert vettünk észre. Mindkettőjükben jelen vannak ezek szerint a Nap attribútumai (oroszlán szív, oroszlán bőr) és a Hold jellemzői (veréb, mint kismadár, legalábbis a sasnál, a Nap madaránál, Ausztria címerállatánál kisebb madár, és a borjúbőr). Végső soron tehát annak lehetünk tanúi a harmadik felvonás, második színében, hogy a Hold felülkerekedik a Napon: Filep Holdja lefejt Ausztria Napját. Valami hasonló történik, mint a „fészken ülő” Nap képénél láttuk, amikor a Hold meg ugyan nem ölte a Napot, de „befogta”, és mintha saját pályájára állította volna. Summa summarum a Hold arat: legyőzi ellenségeit, riválisait (Fülöp és Ausztria), de mintha a saját királyának, Jánosnak is királya volna. Hogy semmi kétségünk ne maradjon ezek után arról, hogy a történetben a Hold a legerősebb, hogy ő a főszereplő, hivatkozzunk ezúttal Hubert szavaira a negyedik felvonás második színéből:

„Hubert:
Felség, az a hír, öt hold volt az éjjel:
Négy helyben álló, míg az ötödik
Csodás keringést tőn a négy körül.
János király:
Öt hold?
Hubert:
Vén emberek s banyák az utcán
Ebből veszélyes módra jóslanak.”

Shakespeare, mint oly sok mindent, bizonyára a légköri fényjelenségeket is ismerte és kellő jelentőséget tulajdonított nekik. Lehet, hogy nem tudta pontosan, hogy mi a tünemények tudományos magyarázata, de ettől függetlenül vagy éppen ezért, ha csak lehetett, beemelte azokat darabjaiba, érezvén, hogy a csodák, amelyekhez megannyi babonás hiedelem fűződik, nem csak formai díszei lehetnek műveinek, de fontos szimbolikus tartalmakat is közvetíthetnek. Ilyen volt például a „fészken ülő Nap” költői képe, amelyet felfoghatunk egy részleges napfogyatkozásnak, amikor a Hold úrrá lesz a Napon, azt elsötétíti, s ennek a fényváltozásnak a darabban fontos dramaturgiai jelentősége lesz.

Jelen példánknál maradva, az öt Hold megjelenését felfoghatjuk költői túlzásnak is, Shakespeare-nél nem ritka, hogy túlárad a fantáziája. A jelenség azonban valós, a természetben ritkán ugyan, de előfordulhat, hogy egyidejűleg több Napot vagy Holdat érzékelünk. Az ún. „halo” jelenségről van szó. A „halo” görög szó, kört, körívet jelent. Akkor keletkezik, amikor a magas felhők jégkristályain megtörik a fény, s az égen ún. mellék-Napok, mellék-Holdak jelennek meg, amelyeket a

magyar népnyelv Napkutya, Holdkutya, VakNap, VakHold, nota bene Napfattyú, Holdfattyú nevekkel illet. Ezek után már csak rajtunk múlik, hogy miképpen értelmezzük ezt az újabb Shakespeare-i fénymegnyilatkozást.

Ha a történetet csillagmítoszi keretben is interpretáljuk, mint eddig részben tettük, akkor megállapíthatjuk, hogy a darab szinte összes szereplője következetesen következetlen és így olyan, mintha csupa vak Napok, vak Holdak, melléknapok és mellékholdak szaladgálnának a színpadon, mintha a fattyúból kerülnének ki azok, akik „vakon látnak”, mint pl. Richard:

„Richard:
Bolond világ! Bolond kötés! bolond királyok!
(...)
E simaképu úr, az önhaszon,
Csiklándó önhaszon, mind a világ
(...)
Írány-, cél-, szándék-, pálya-, súlyegyen-
Veszítve,
(...)
Ha dús leszek, ez a szó lesz erényem:
Nincs bűn, csak élni koldusan, szegényen.
Ha már királlyal érdek szót szegyet:
Jer, jer, haszon, imádlak tégedet!”

A simaképu úr (értsd: hajatlan, szakálltalan) olyan kerek, mint a telihold, mint Richard, akinek önhaszna abban nyilvánul meg, hogy visszatükrözi a Nap fényét, (fény) hasznot húz a Naptól (király). A „Ha majd dús leszek” elszólás nemcsak emberi hatalomra és gazdagságra vonatkozik, de Naptól kapott fényteljességre is, teliholdságra. Ún. manifeszt szinten természetesen arról lehet szó, hogy Shakespeare korában, a reneszánszban a megjelenő új minőség, vagyis a nagybetűs egyén és annak individualizmusa, önérdeke, önhaszna, egoizmusa, stb. egyre nagyobb teret nyer és ez a térnyerés a közösség rovására íródik, maga a közösség pedig másodrangú szereplője lesz a kornak az egyén, az egyéniség után. A királyok elvesztik korábbi szakrális voltukat és rossz példát mutatván hiteltelenné válnak alattvalóik szemében, akik viszont éppen a rossz példa okán válnak maguk is „fényvesztettek”... Ezért beszél Richard is irányvesztésről, céltévesztésről, szándékvesztésről, pályavesztésről, mert „vakon látja” a kibillent kort, s ennek szellemében csatlakozik az egyénhez maga is.

Valami hasonlót fejez ki az öt Hold, mint természeti jelenség és költői kép a darabban, ugyanis szimbolikus töltéssel bír, és ennek köszönhetően társadalmi jelenségekre is vonatkoztatható, pl. arra, hogy utaljon a potenciális királyjelöltekre, János király vélt vagy valós ellenfeleire-riválisaira. Próbáljuk megfejteni a rejtvényt, menjünk sorjában. Adva van János király. Tegyük a kör közepébe, hiszen mégiscsak ő a király, az a bizonyos „béna”, aki nem trónon, de éppen egy Hold fészkeben ül, talán ki sem látszik. A körülötte keringő „mellékhold (vakhold, holdfattyú) pedig Richard, aki tudjuk, kicsi verébként került a körpályára (fél)unokaöccsi mivoltában. Richard, a szó megszokott értelmében, nem riválisa János királynak, ő képviseli (ahogy ezt szerepéről mások már megállapították) a par excellence tulajdonságát a királyságnak. (Lásd: Szőnyi György utószavát William Shakespeare: János király, Európa Könyvkiadó, 1986, 144. oldal.) Bizonyos szempontból tehát olyan, mintha János király mellett, helyett, annak nevében stb. már gyakorolná is a királyságot, mégis, ahogy ezt már korábban megállapítottuk, személyében elsősorban egy Hold-hóstit tisztelhetünk. A három hátramaradt „mellékhold” tulajdonképpen nem rendelkezik ún. Hold tulajdonságokkal, sem a szó asztrológiai, sem asztronómiai értelmében. Pont a reneszánsz időszakában kezdtek különválni és külön

életet élni ezek a diszciplínák. Inkább amolyan fény-tünetnyekként lehetnek jelen Shakespeare éjjeli egén. Arthurról, az igazi riválisról már megjegyztük, hogy ő képviseli a fenséget (fennséget) sarkcsillagi minőségben. Henrik, János fia csak az utolsó felvonás, utolsó színében jelenik meg, és a történet szerint minden trónkövetelés nélkül veszi át apja királyságát, szinte tudtán és akaratán kívül. Ezúttal is mintha Richard volna az, aki királlyá kiáltja a fiút:

„Richard:
És most ez ország örökös királyi
Díszét te öltsd fel, édes önmagad.”
(utolsó felvonás, utolsó szín)

Olyan érzése van az embernek, mintha most Richard visszaadná Henriknek azt, amit annak idején maga János királytól kapott: a felemelkedés lehetőségét.

Akkor Filepből lett Richard, aki „királyközelbe” került, most egy hercegből lesz király. Hiába, Richard „viszi a prímet”, ő a megmondhatója, ki legyen a király. De térjünk vissza Henrikhez. Érdekes, hogy Shakespeare fontosnak tartja Henrik belépőjénél az ifjú királyjelölt szájába adni azokat a szavakat, amelyek árulkodóak hercegünk tudományos ismereteire vonatkozólag:

„Henrik:
Késő: az összes vérnek élete
Már veszni indult: s az oly tiszta agy
(Hol, mint gyanítják, a lélek tanyáz)
Üres ábrándok által hirdeti
Halandó léte alkonyát.”

III. Henrik tehát a jelek szerint birtokában van a korabeli anatómia és élettan egyes tanainak, tudja, hogy az agyban lakik a lélek. A pszichológia csak a tizenkilencedik-huszedik század fordulóján kezdett kialakulni, gyökerei pedig visszanyúlnak az alkímiához, asztrológiához, de a boncoláson alapuló ún. modern orvostudomány is hozzáadta a magáét a lélektan önálló diszciplínává válásához. Shakespeare korában még általánosan elterjedt volt az a nézet, hogy a szív az érzelmek, a lélek lakhelye, ehhez képest Henrik igazi reneszánsz-felvilágosult, aki járatos az ember testi-lelki labirintusaiban. Mintha magát a gyászt, saját gyászát is ilyen észemberként élné meg: nem annyira a szívével, mint inkább az agyával.

Henrik ősképi kisugárzása nem igazán feltűnő, inkább ember, mint fény minőség s fénye is eléggé halovány. Mintha maga se nagyon lelkesedne a váratlanul fejére pottyant(ott) koronáért, mindazonáltal tudja, hogy most neki kell uralkodni körülkerített birtokán; ez ugyanis a Henrik név jelentése. A körülkerített birtok természetesen Anglia, immár (az elvesztett) francia területek nélkül. Ő tehát a harmadik (vak) Hold a körön belül (körülkerített birtok). A Lajos név háborúban szerzett hírnevet jelent. Vele, Fülöp, francia király fiával zárul az a bizonyos „Hold-négyes”, vagyis a „mag” a holdkörben. Nevére rászolgált, hiszen igazi harcos, győztes hadvezér, olyan, mint Mars, a háború archetípusa, s minden jel szerint ennek az istenségnek a megszemélyesítője, igazi Nap-ellenség. Shakespeare mindvégig trónörökös-ként (dauphin) tartja számon (szemben Henrikkel, aki „csak herceg”), és nem csak a francia trónra gondol, de az angolra is:

„Lajos:
Enyémnek tartom Arthur örökét,
(...)
Nem azt kiáltják e sziget lakói,

Hogy partjaikra szálltam: Vive le Roy!
Nincs-é kezemben a kártyák java
Elnyerni könnyen ez egy koronát?”

A „vive le roy” azt jelenti: éljen a király, a korona az korona, Arthur öröke pedig Anglia, Lajos ezek szerint szívvel-lélekkel beleélte magát nem csak a harcokba, hanem (szemben Henrikkel) szinte a fején érzi az angol koronát, s a trónt a fenéke alatt.

Míg Lajos marsi, harcos karaktere elsősorban a darab vége felé domborodik ki, addig a „hőssze-relmes” Mars már a bemutatkozásnál teszi a szépet (ha némi unszolásra is) Blankának, aki viszont éppen eladósorban lévő ifjú leányzó (János király unokahúga). Neve szerint fehér (Blanka fehéret, fényeset, ragyogót, tisztát jelent) és mint ilyen, Vénuszt jeleníti meg, aki viszont a mítoszi hagyomány szerint éppen Marsnak rendeltetett.

Blanka sem első látásra szereti meg Lajost (ha egyáltalán megszereti), nála az elvárásoknak való megfelelés a legfontosabb (ő azon kevesek egyike a darabban, akinél az önérdek nem játszik szerepet). Valójában mindketten, Lajos és Blanka is felső utasításra kötnek érdekházasságot, ahogy ez már a királyi dinasztiáknál lenni szokott. Shakespeare mindazonáltal gondoskodik arról, hogy fiataljaink mitikus karaktere is érvényt kapjon, ezúttal viszont az ún. mítoszi szokásokkal éppen ellentétben:

„Fülöp király:

Mit szólsz te, gyermek? Nézz a hölgy szemébe.

Lajos:

Cselekszem váltig; én bennök csodát

Lélek, csodálatos látványt, atyám:

Árnyát találok bennök enmagamnak,

Mely, bár fiadnak puszta árnya, ott

Nap lesz, s fiadból árnyékot csinál.

Sosem szerettem magamat, bizony,

Míg képem ott nem láttam függeni

Levonva hízelgő lapján szemének.

Richard:

Levonva hízelgő lapján szemének,

Felkötve egy redőre homlokán,

Négyé tagolva kamráin szívének:

Szerelmi áruút kémelem magán;

Kár, hogy levonva, felkötve s tagolva

Ily szeretőt kap egy hitvány bagoly ma.

(...)

Blanka:

– Hogy amit benned látok, az szeretni

Való – csak ennyit: hogy semmit se látok”

(második felvonás, második szín)

Azt várnánk, hogy Lajos és Blanka annak rendje és módja szerint nézik egymást, mint a szerelme-sek és szemeik ragyognak a boldogságtól. Ehelyett Lajos a saját árnyékával találja magát szemben Blanka szemében, és ezt a tényt háromszor is fontosnak tartja kihangsúlyozni. Mit láthat ezek után Blanka? Természetesen a nagy semmit. A (vak)holdak, a (csillag) mítoszi időből és ennek követ-keztében a saját szerepükből is kizökkennek, sem Marsként, sem Vénuszként nem funkcionálnak,

fénye vesztettek, nem látnak, nem látszanak, nem láttatnak. Pedig Blanka vénuszi fehérsége (az asztrálmítoszi hagyomány a fehér gyöngyöt és a szintén fehér színű önt társítja ehhez a bolygó-istennőhöz) és Lajos marsi baglya (ugyanaz a hagyomány a baglyot Mars bolygó-istenhez rendeli – lásd Athéné (Minerva) és Árész (Mars) vetélkedését –) jelzik, hogy eredendően minek, milyennek is kellene látszaniok, ha egymásra, egymásba néznek. Nem véletlenül ismételteti Richard cinikusan Lajos szavait és hasonlítja az ifjú trónörököszt a bagolyhoz ugyanennél a résznél.

Richard egyszerre leplezi le a fiatalok „szesztelen szerelmét”, Lajos árulását és fejezi ki saját féltékenységét, elvégre maga is fiatal. Árulkodók Richard szívről-, szívhez szóló szavai. Mintha nem is Lajos szívére vonatkoznának, hanem a sajátjára, hiszen a dauphin szívet nem is emleget, végig árnyékról beszél. Richard viszont „kiteríti a szívét”, amely nála (Henrikkel szemben) még mindig az érzelmek központja, így a szerelemé is. Ez a kivetített szív ugyanakkor négy részre van tagolva, vagyis 4 üregű reneszánsz szív is egyben, anatómiai képlet, a keringés szerve. De ami talán a legérdekesebb, hogy ez a négy negyedszív egy egészet alkot, ahhoz hasonlóan, mint ahogy a Hold is négy fényváltozatban mutatja magát egynek, annak, ami. Richard tehát úgy úz gúnyt Lajossal, hogy közben magát definiálja...

Visszatérve arra a bizonyos baljós égi jelre, jelenségre, látomásra, fénytüneteményre, stb., amely szerint egyszerre öt Hold volt látható az éjszaka egén, mégpedig négy helyben álló és egy, amely ezeket körbekerिंगte, megerősödhet bennünk az a gyanú, hogy Shakespeare valamifajta hátsó gondolattól vezérelve, vagy inkább előre megfontolt szándékkal csinált holdhóstit a maga által kitalált Faulconbridge Filepből. Már csak azon csodálkozunk, hogy miért is nem ezt a nevet adta darabja címéül, hiszen mint láttuk, akár ő is lehetne a történet főszereplője.

(folytatjuk)

T. Doromby Mária: Fuga, 2014

